

VLADAVINA SLUČAJNOSTI U REPERTOARNOJ POLITICI HRVATSKIH KAZALIŠTA

PREMIJERE
FESTIVALI
OBLJETNICE
RAZGOVOR
GLAZBENI
TEATAR
ESEJ
TEMAT
GAVRAN U
PARIZU
IZ STRANIH
ČASOPISA
TEORIJA
IZ POVIJESTI
NOVE
KNJIGE
DRAME

Pretpostavimo li da četvero/petero spomenutih dramaturga i ima važnu ulogu u kreiranju repertoara svojih kazališta – premda je pretpostavka, sudeći po razgovoru s nekima od njih, krajnje upitna – ostaje otvoreno pitanje tko u preostalim tridesetak hrvatskih kazališta odlučuje o repertoaru? Tko čita nove drame i na kojim jezicima, tko prati produkciju u inozemstvu ili kod nas, tko brine o novima domaćim tekstovima i pokušava ih uskladiti s mogućnostima glumačke podjele unutar kazališta?

Nedostatak dramaturga u hrvatskom glumištu i kri- za ove kazališne funkcije / zanimanja najvidljiviji su u re- pertoarima hrvatskih kazališta. Premda postoji znatan broj predstava u kojima se nepostojanje dramaturga vrlo bolno i konkretno osjeti na pozornici, taj je nedo- statak ipak najočitiiji, najboljniji i s najvećim posljedi- cama po hrvatsko kazalište upravo u segmentu reperto- arnih politika kazališta.

Gotovo sva hrvatska kazališta već u svom imenu imaju vrlo jasnu definiciju svoje pozicije, ciljane publike i osnovnih repertoarnih odrednica: pridjevi Hrvatsko na- rodno, gradsko, satiričko, dramsko, dječje, kazalište mla- dih da spomenem samo one glavne, jasno određuju re- pertoarnu politiku. Odnosno – trebali bi je određivati, ali je u praksi najčešće riječ o repertoarnom kaosu u ko- jem je nemoguće po naslovima na programu odrediti o kojem je kazalištu riječ, satiričkom ili dramskom, recimo.

Hrvatski ITI centar u svojim publikacijama nabr- aja 34 profesionalna kazališta u zemlji, dakle postoje 34 ustanove većeg ili manjeg obima i značenja koje svake sezone moraju osmisliti (i realizirati) svoje repertoare. U svima njima zajedno na funkciji dramaturga zaposle- ne su 4, slovima – četiri osobe. Marijana Fumić u osječ- kom HNK-u, Magdalena Lupi u riječkom, Ante Armanini

u varaždinskom HNK-u i Dubravko Mihanović u DK "Ga- vella" hrvatski su dramaturzi koji barem nominalno ra- de svoj posao u domaćim kazalištima. Ovom popisu eventualno možemo dodati i Igora Mrduljaša u Zagre- bačkom kazalištu lutaka, iako internetski portal ovog kazališta Mrduljaša ne navodi u toj funkciji. Matična nacionalna kuća donedavno je imala dvije dramaturgi- nje, ali Lada Kaštelan prešla je na Akademiju, dok je Sanja Ivić (još jednom) prihvatila funkciju v. d. ravna- telja Drame. Tako je nacionalna Drama ostala bez ijednog dramaturga, a baš nigdje nisam primijetio reakciju, osjetio da je to nekog uznemirilo ili zabrinulo i da se grozničavo traži novo ime. Uostalom, i s dvije dramatur- ginje u devedesetima matična nacionalna kuća nije se baš bavila repertoarnim promišljanjima: u cijeloj je de- kadri igran samo jedan autor mladi od pedeset godina i samo jednom se poseglo za tekстом spisateljice – oba presedana dogodila su se u istoj produkciji, riječ je o drami *Giga i njezini* Lade Kaštelan. Ostanak dekade prošao je u znaku muških klasika, u pravilu odavno mrtvih.

Splitski je HNK još prije 13 godina izgubio Ladu Mar- tinac i potpisnika ovog teksta, bez imalo žaljenja ili po- kušaja da ih se uvjeri u eventualni ostanak, i otada je bez dramaturga u kući, ali i bez ikakve potrebe da ga se

nade i da se tako to bitno mjesto popuni. Zar je onda čudo da je repertoar stihija na kojem se posljednjih go- dina tek pokoja dramska produkcija uspije prebaciti u sljedeću sezonu i to u pravilu ona koju je režirala kućna redateljica Nenni Delmestre? No, to ne svjedoči o po- sebnj kvaliteti tih produkcija u splitskom HNK-u, samo je potvrda redateljskog utjecaja na repertoar i brige za vlastite predstave.

Pretpostavimo li da četvero/petero spomenutih dra- maturga i ima važnu ulogu u kreiranju repertoara svojih kazališta – premda je pretpostavka, sudeći po razgovoru s nekima od njih, krajnje upitna – ostaje otvoreno pitanje tko u preostalim tridesetak hrvatskih kazališta odlučuje o repertoaru? Tko čita nove drame i na kojim jezicima, tko prati produkciju u inozemstvu ili kod nas, tko brine o novima domaćim tekstovima i pokušava ih uskladiti s mogućnostima glumačke podjele unutar ka- zališta? To je pitanje koje me kao nekog tko već gotovo dvadeset godina surađuje s kazalištima ozbiljno muči. Nije u ovom slučaju potrebno previše kalkulirati, teorijski promišljati kakve su eventualne posljedice toga i nagađati tko kroji repertoare. Dovoljne su mi tri priče iz osobnog iskustva – a nisu jedine što su mi se dogodile – koje najbolje govore o potpunoj vladavini slučajnosti u repertoarnj politici.

Jedna je ravnateljica profesionalnog kazališta poz- nata po tome što potkraj svake sezone započinje s tele- foniranjem poznatim glumcima, redateljima, dramaturzi- ma tražeći da joj savjetuju neki komad za sljedeću sezu- nu kako bi popunila ona prazna mjesta u repertoaru koja nisu popunjena redateljskim imenima što donose "svoj" tekst. Na njezinom sam popisu onih koje treba nazvati i raspitati se o tekstovima donedavno bio i ja, a slučaj se ponavljao iz godine u godinu.

Slučaj drugi: nedavno me jedan prevoditelj zamolio da mu predložim nekoliko engleskih ili američkih teksto- va – jer on zna da ja "pratim ta područja i kazališna do- gađanja u anglo-američkom svijetu" – kako bi među nji- ma odabrao one koje će prevesti jer mu je ravnatelj jed- nog uglednog kazališta rekao da "nade i prevede" neku dobru stranu dramu kako bi je ovaj stavio na repertoar.

Direktor Drame nacionalne kuće prije tri godine ta- koder me nazvao s molbom da mu "sugeriram" neki suvremeni inozemni dramski tekst – a opet jer zna da

"pratim strana događanja" – jer bi na repertoaru htio imati stranu dramu, a ne stigne "zbog obveza" nabaviti i čitati iste... Naravno, svi su se oni našli uvrijeđenima kad sam odbio pristati biti besplatnim info-servisom za kazališne repertoare.

Nisu to moja jedina iskustva u posljednjih nekoliko godina, samo su najdrastičnija: oni koji "kroje" novu se- zonu u svom kazalištu još su me puno puta upitali: "Imaš li koji dobar novi strani tekst?" Kao da su kvali- tetne drame nešto što se nalazi na ulici i kao da je re- pertoar kazališta sa stotinjak zaposlenih kanta za recik- lažu tuđih ideja, prijedloga i napomena?! I kao da je naj- normalnije da se netko bavi studiranjem inozemnih re- pertoara, nabavljanjem drama i njihovim čitanjem kako bi iz mora inozemnih drama najbolje podijelio svojim po- znanicima na važnim mjestima u kazalištima. A da bi kao nagradu za trud dobio kompliment "ti pratiš inozem- no kazalište".

Očito, na repertoarima i dalje surađuju prijatelji, pre- voditelji, slučajni prolaznici ili putnici u strane zemlje ko- ji su vidjeli zanimljive predstave, a najveći dio drama na repertoarima hrvatskih kazališta i dalje "odrađuju" re- datelji što dolaze s dramskim tekstovima koji im se svi- daju. Zove se redatelj i ponudi mu se da radi "nešto" pa on to "nešto" i nade. Kad tako tri redatelja "donesu" svoje drame, a četvrtu za repertoar ponudi prevoditelj ili glumac koji je prije nekoliko godina u Londonu vidio od- ličnu predstavu, jasno je da od promišljanja repertoara ne ostane ni R.

Onda nije čudno da se repertoarno svaštarenje do- minantno u devedesetima nastavlja i u novoj dekadi pa je često nemoguće ustanoviti razlike u repertoaru, reci- mo, "Gavelle" kao dramskog kazališta i Kerempuha kao satiričkog. Prvo je, recimo, u početku ove dekade igralo komade poput Čapekove *Kako nastaje kazališna pred- stava*, Feydeauova *Mladoženje Barillona*, Kijakovičeva *Teštamenta* (u sezoni 2003./2004. po glasovima pub- like čak proglašenog najboljom predstavom sezone!) i *E moj sokole* po Đuki Begoviću, dok su Gondonijeve *Ribar- ske svade* i dalje najpopularnija predstava "Gavelle". Kerempuh – od kojeg bi se zbog odrednice *Satiričko ka- zalište* možda očekivao popularniji repertoar – igrao je u međuvremenu nove drame Radakovića, Jergovića, bi- sere novoga europskog dramskog izraza poput *Mimo-*

ilazišta Greenhorna ili provokativne *Vaginine monologe* Eve Ensler. Zašto bi onda ikom bilo čudno da se prazvedba jedne drame Sarah Kane, ključne autorice moderne dramatičke devedesetih, odigra – u matičnoj nacionalnoj kući? I zašto bi se taj netko onda čudio što je ta produkcija sokirala tradicionalnu publiku tog kazališta i potrajala svega nekoliko izvedbi?

Repertoari hrvatskih profesionalnih kazališta i u razdoblju nakon 2001. otkrivaju iznimno mali broj recentnih drama svjetske dramaturgije. Aktualni svjetski autori koji se izvode na stranim pozornicama kod nas su izuzetak, nikako pravilo, a razlog je još jednom vrlo jasan: jednostavno, ne postoje dramaturzi u kazalištima koji bi pratili svjetske repertoare, nabavljali i čitali nove drame i predlagali ih za kazališni repertoar, a oni pozvani telefonom da pomognu oko repertoara očito nisu u toku s onim što se događa na svjetskim scenama. Definiramo li na trenutak za potrebe ovog teksta *recentno* kao nešto što je u svijetu prazvedeno unutar 3 godine prije hrvatske prazvedbe, u proteklih 5-6 godina nabrojiti možemo tek nešto više od deset inozemnih naslova na domaćim scenama: David Hare: *Blue Room*, Pauline Mol: *Bizon i sinovi*, Vinterberg/Rukov/Hansen: *Proslava*, Mark Ravenhill: *Polaroidi*, Igor Bauersima: *Norveška. Danas*, Marius von Mayenburg: *Paraziti*, Alan Ayckbourn: *Kuća&Vrt i Dame u nevolji*, Caryl Churchill: *Negdje daleko*, Gregory Burke: *Gagarinov prečac*, Neil LaBute: *Stvar je u obliku*, Gert Jonke: *Insektarij*, David Auburn: *Dokaz*, Jon Fosse: *Varijacije o smrti...* I tu se lista iscrpljuje...

Dramsko kazalište "Gavella" – koje bi po određenju u svom imenu trebalo igrati recentnu dramaturgiju domaću, ali i svjetsku – u ovom trenutku, sredinom 2007., na svojoj velikoj sceni ima šest drama iz fundusa svjetske literature. Četiri pripadaju odavno mrtvim Rusima (Čehov, Turgenjev, Gogolj i Bulgakov), peta je još starija (Goldoni), a jedino djelo živog autora jest *Četvrta sestra* Glowackog. Utješno je da se barem na maloj sceni igraju recentni autori Berkoff i LaBute, ali to ne pomaže bitno uvidu u recentnu dramatičku.

Hrvatsko je kazalište, s obzirom na potpunu marginaliziranost dramaturga, vraćeno u vrijeme koje je pret hodilo ocu suvremene dramaturgije G. E. Lessingu. Desetljeća školovanja dramaturga na zagrebačkoj Akademiji dramske umjetnosti i generacije koje su s tom diplomom s nje izišle očito ne trebaju domaćem kazalištu.

Nije, međutim, riječ o slučajnosti, potpuno odsustvo

dramaturga u domaćem kazalištu dio je sustavnog plana, pažljivo njegovana namjera, ne tek spontana glupost. Utjecajan i temeljito obrazovan dramaturg u kazalištu bi jednostavno poremetio uhodan sustav u kojem je improvizacija majka svih mudrosti i temeljno repertoarno načelo, takav bi dramaturg onemogućio, ili barem otežao, trgovinu tekstovima i redateljima po popularnom načelu *ti meni – ja tebi*. On bi postavljao nezgodna pitanja o tekstovima na repertoaru i odabiru redatelja koji će ih realizirati, suprotstavljao bi se improvizaciji i repertoarnoj stihiji, inzistirao bi na kvalitetnim tekstovima, čitao bi, predlagao, glasno razmišljao, bunio se oko repertoarnih gluposti, uopće, radio bi sve ono što jednom kazalištu koje drži do svog mira i koje ne želi *talasti* u javnosti provokativnim i promišljenim repertoarom – smeta.

S izuzetkom Mani Gotovac koja gdje god se pojavi generira medijske skandale i izaziva kazališni nemir – možda ne uvijek pozitivan, ali barem poticajan – svi ostali hrvatski intendanti i ravnatelji od početka devedesetih zajedno se sa svojim kazalištima trude ostati što neprimjetniji, tiši, manji, po mogućnosti sasvim nevidljivi, kako ne bi slučajno uznemirili gradske i druge vlasti koje ih vrlo izdašno financiraju ne postavljajući pitanja o kvaliteti repertoara. Jer te su ih vlasti – najčešće političkim vezama, kompromisima i lobiranjima, rijetko njihovim organizacijskim ili kazališnim sposobnostima – postavile na ravnateljsko mjesto pa zašto bi ih oni, ničim izazvani i ušuškani u ravnateljskoj fotelji, sad nešto uznemiravali i postavljali politici na vlasti neugodna pitanja provokativnim repertoarnim odabirom.

Nevidljivost je tajna formula miroljubive koegzistencije suvremenoga hrvatskog kazališta s politikom, a ti dramaturzi, k vragu, uvijek nešto čitaju, sve znaju, pitaju, mudruju, traže promjene, sugeriraju, baš nikad ne miruju, upozoravaju, uopće rade sve kako bi unijeli nemir u mirnu, uspavanu baru u koju se pretvara hrvatsko glumište, kojem je sve češće cilj zabaviti svoju publiku i ne opterećivati je suvišnim pitanjima ili, ne daj Bože, tjerati je da se pita nad svojom egzistencijom.

Zato je i četvero dramaturga ovakvom nacionalnom kazalištu previše, oni su jednostavno *remetiteljski faktor* u pseudoumetničkoj nirvani, funkcija kojoj je poput dinosaura izgubljenog u novim političkim okolnostima istekao rok trajanja i koja će, bojim se, uskoro odumrijeti, e kako bi hrvatska kazališta konačno mogla mirno i neometano (ne) postojati.

